

بسم الله الرحمن الرحيم

فمن علامه ادهم انک تری له : " قوه فی دین و حزما فی لین و ایمان فی یقین و حرصا فی علم و علما فی حلم و قصدا فی غنی و خشوعا فی عبادہ و تجملا فی فاقہ و صبرا فی شدہ و طلبا فی حلال و نشاطا فی ہدی و تحرجا فی طمع "

در ہریک از آن تبار نشانہ هایی از این دست توانی دید : توانمندی در دیانت ، دورانیشی توام با نرمش، ایمانی ہم مرز بایقین، حرصی در دانش اندوزی ، دانش آمیختہ با متانت، میانہ روی در اوج بی نیازی ، خشوع و فروتنی در عبادت ، زندگی آراستہ بہ ہنگام نیازمندی ، صبری شگفت در سختی ، تلاش پیگیر در جست وجوی حلال ، نشاطی ناباور در ہدایت و گریزی بی برگشت از طمع و آز ( فرازی از خطبہ ہم-184)

امروز بہ مناسبت گرامی داشت یاد و خاطره پنجمین سالگرد درگذشت مهندس عزت الله سبحانی و دخترشان ہالہ سبحانی در این مکان گردہم آمدہ ایم . عجب ماہی است خرداد بہ قول سایہ: این چہ رسمی است کہ ہر سال بہار با عزای دل ما می آید . شہدای قیام 15 خرداد، 4 خرداد 51 و شہادت حنیف نژاد و یارانش، 29 خرداد 56، و درگذشت معلم انقلاب علی شریعتی 31 خرداد 1360 و شہادت دکتر مصطفی چمران، شہدای عملیات بیت المقدس و سرانجام خرداد 1390 و درگذشت مهندس ، ہالہ و سرانجام ہدی صابر.

البتہ خرداد برای مردم میهن ما یک سرہ عزا ہم نبودہ است ما در نیم قرن اخیر در خرداد شہد پیروزی هایی نیز بودہ ایم قیام 15 خرداد 42 سرفصل نوینی در مبارزات مردم ایران بہ شمار می رفت ، دوم خرداد 76 فصل نوینی در تاریخ سیاسی ایران گشود و بویژہ 3 خرداد 1361 کہ شہد آزادی خرمشہر و بخش های بزرگی از سرزمین اشغال شدہ توسط دشمن بودیم.

ہر سال بہ مناسبت سالگرد این اتفاقات و برخی کہ نام بردہ نشد از سوی علاقہ مندان بہ آنها مراسمی برگزار می شود و برگزار کنندگان بہ فراخور امکانات و توانایی ها و شرایط موجود تلاش می کنند تا ضمن خاطره آن عزیز و یا واقعہ را گرامی دارند . بہ ہمین منظور و در سالگرد فوت مهندس سبحانی من قصد دارم تا یکی از آخرین دغدغہ ها و راہکارهای مهندس در ارتباط با مسائل موجود فردی و اجتماعی را برای شما بازخوانی کنم.

بی خبر از نوشدن اندربقا

ہر زمان نو می شود دنیا و ما

مستمری می نماید در جسد

عمر همچون جوی نونو می رسد

پس تورا هر لحظه مرگ و رجعتی است

مصطفی فرمود دنیا ساعتی است

آزمودم مرگ من در زندگی است

چون رهم زین زندگی پابندگی است

مهندس سبحانی در آخرین دهه از هشت دهه زندگی خویش که بیش از شش دهه آن در عرصه وکوران مسائل سیاسی گذشت و بیش از یک چهارم از آن را هم در پشت میله های زندان سپری کرد ، بحثی را طرح کرد که گرچه مورد توجه عموم قرار نگرفت و حتی بسیاری از طرح آن نیز آگاه نشدند ولی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. این بحث گرچه در نظر اول و به ویژه در نزد مذهبی ها و از جمله نواندیشان دینی ممکن است امری تکراری تلقی شود، ولی باتوجه به وضعیت فعلی جامعه ما و سمت و سویی که شاهد آن هستیم به نظر طرح این بحث چه در میانه دهه هشتاد و چه امروز و شاید اکنون بیشتر از گذشته مورد نیاز ما، جامعه ما و همه اهالی این سرزمین است.

مهندس در بهار و تابستان سال 1385 در کتابخانه حسینیه ارشاد در جلساتی که به همت و تلاش مرحوم هدی صابر برگزار شد ،سلسله بحث هایی تحت عنوان : سلوک فردی، اخلاق اجتماعی ، منش مبارزاتی " را برای حاضران در جلسه مطرح ساخت. مهندس در خلال آن جلسات ، بحث ایمان و ایمان نوشونده و نوایمانی را مطرح ساخت. ادامه آن جلسات نیز شرح و توصیف مناجات الذاکرین بود .

اهمیت بحث نوایمانی که توسط ایشان مطرح شد به طور عمده نه به دلیل محتوای بحث ، بلکه به دلیل شرایط زمانی و مکانی آن روز ایران و جامعه ایرانی بود که به گمان ما اکنون نیز ادامه دارد .

در طول تاریخ بحث ایمان و گرایش های ایمانی در نزد معتقدان به یک اندیشه و کارکردهای ایمان در نزد پیروان یک آیین یا ... همواره مطرح بوده است . اما در جامعه کنونی طرح این مباحث و تاثیر ایمان و به ویژه از نوع مذهبی و دینی آن با توجه به گرایش های امروزین جامعه که با عنایت به عملکرد مدعیان مذهب اینچنین مبانی و اصول و باورهای مذهبی را به چالش کشیده و می کشانند ، حکایت از احساس خطر و ضرورت پرداختن به آن از جانب مهندس را داشت .

اهمیت طرح این بحث نه فقط به دلیل ضربه خوردن و خدشه دار شدن اصول و اعتقادات مذهبی است. بلکه بحث بر سر خدشه دار شدن اصول اخلاقی، ملی و میهنی و هرآن چیزی است که به منافع عمومی و ملی مرتبط است و آثار و نتایج آن دامن همه جامعه را دربر گرفته است . صحبت بر سر اخبار روزمره ای است که در رسانه ها اعم از رسانه ملی و غیر آن منتشر می شود. از اختلاس های عجیب و غریبی که امثال من قادر به درک اندازه آن هم نیستند . از فرو پاشیده شدن اخلاق حرفه ای در نزد اقشار و گروه های اجتماعی ای که از جمله مرجع

های اجتماع به شمار می رفتند و اکنون برای چندرکازی حیثیت حرفه ای خود را به ثمن بخش می فروشند . صحبت برسر بی اعتبار شدن منافع و هویت ملی ، بر سر سیل مهاجرت نخبگان جامعه به خارج از کشور، گسترش فقر و فساد های اجتماعی و اخلاقی همچون اعتیاد و فحشا ، از تورم خانمانسوز ، رواج ربا ورشوه و بیکاری ورکود اموراتصادی ومسائلی از این دست است که زنگ خطر را در جامعه به صدا درآورده است .

مهندس در میانه دهه 80 با احساس این خطر و برای مقابله با این سیل بنیان کن که ارکان جامعه ایران را تهدید می کند ، بحث نوایمانی وایمان نوشونده را مطرح کرد. در ابتدا به موضوع شیوع خودگرایی ومنفعت طلبی ویا به اصطلاح جامعه شناسی بحث اتمیسم اجتماعی در جامعه ایران پرداخت . نمونه ها ومثال هایی در باره شیوع خودگرایی ومنفعت طلبی در سطوح مختلف جامعه را برای مخاطبانش مطرح کرد. مثال هایی که شاید امروزه برای ما کمی پیش پا افتاده هم به نظر برسد . از نظر سحابی یکی از علل وعوامل اصلی این وضعیت همان شیوع خودگرایی در میان آحاد جامعه است. فراموشی کردن ارزش ها و ضعف ایمان به خدا سبب شده است تا ما انسان ها به تدریج غیر خودمان را به فراموشی سپرده وتنها وتنها به خودمان ومنافع وسودی که از هر حرکت ودرهراقدام عایدمان می شود فکرکنیم .

در ادامه مهندس این بحث را به جنبش های اجتماعی در ایران تعمیم داده وبه آسیب شناسی جنبش های اجتماعی در ایران می پردازد . از نگاه مهندس یکی از دلایل عدم موفقیت جنبش های اجتماعی در ایران پرداختن آنها به حواشی وغفلت از متن وعمل مسائل به ویژه در هنگام نقد دلایل شکست ورکود آنها است . از نگاه ایشان : معمولا پس از روشن شدن دلایل رکود وشکست رهبران جنبش ها به تغییر روش ها ، تعمیق وتحول تحلیل ها ، افزودن بر معلومات ویا تعویض شعارها اقدام می کنند که البته صحیح وبجا است.

مهندس در این باره می گوید مشکل از آنجا آغاز می شود که ما انسان ها بیشتر به تحولات خارج از خود نظر داریم وکمتر به درون خود وتغییر از درون فکر می کنیم. در حالی که در فرهنگ اسلامی اصالت با درون است وتغییر در خود وتحول در ایمان وباورهای انسان ضروری تر از تغییر در مسائل بیرونی است .

در خلال این بحث ها مهندس در کنار ایمان به پروردگار به طرح انواع دیگر ایمان واز جمله ایمان به وطن وایمان به حزب پرداخته وضمن ارج گذاردن به آنها تفاوت آنها را باایمان به خدا طرح می کند . وتاثیراتی را که ایمان به وطن در پیشرفت یک جامعه داشته است را بیان می کند . در مورد ایمان حزبی هم نمونه هایی از تاریخ معاصر ایران واز جمله مقاومت اعضای حزب توده در زیر شکنجه رابه عنوان تاثیرات مثبت ایمان حزبی اشاره می کند . سپس به مقایسه میان ایمان به وطن وایمان به حزب با ایمان به خدا می پردازد. مهندس مثال هایی از برخی از ایرانیان که در زمان قاجار یا پهلوی اول به اروپا رفته بودند وبا مقایسه

وضعیت آن روز ایران و اروپا دچار نوعی از خودباختگی و قطع علاقه نسبت به وطن و بی ایمانی نسبت به وطن خود شده بودند را به عنوان شاهد مثال می آورد. در مورد ایمان به حزب هم به سرگذشت بسیاری از همان اعضای حزب اشاره می کند که بعد از اتفاقاتی که به شکست حزب توده و از دست رفتن ایمان آنها به حزب منجر شد اشاره دارد.

از نگاه او ایمان به حزب و ایمان به وطن در زمان پیروزی کارا و موثر و در زمان شکست موجب سست شدن هواداران می شود. و البته مکررا تاکید می کند که غرض از این مقایسه نفی این گونه ایمان ها نیست. ولی ایمان به ذات لایزال پروردگار که غیر متغیر و دائمی است موجب می گردد تا ایمان انسان دچار خدشه نشود.

از نگاه مهندس تغییر و تحول در معلومات و شعارها و روش ها تغییر در سطح و تحولات ایمانی و تغییر باورها و خشوع نسبت به پروردگار تغییر در عمق محسوب می شود: "الم یان للذین آمنوا ان تخضع قلوبهم لذكر الله وما نزل من الحق" (آیا زمان آن فرانسیده است که قلب های کسانی که ایمان آورده اند از یاد خدا و آنچه از حق فرو می فرستد خاضع و خاشع شود؟) از نگاه او این تحول و خشوع نسبت به پروردگار موجب تحول و تکامل ایمان انسان مومن و باز گذاشتن درهای ذهن او می شود و از این طریق با کسب انرژی جدید انسان دچار تعصب و تحجر نشود.

مهندس با توشه گیری از رهنمودهای قرآن، برای رسیدن به این تحول روش مشاهده، بررسی، مطالعه و تحقیق در جهان را عنوان می کند: "افلّم یسیروا فی الارض فتکون لهم قلوب یعقلون بها" (آیا در زمین سیر نمی کنند تا قلب های آنها برای تعقل آماده شود)

مراد از قلب در راهم قلبی که انسان با آن به تعقل می پردازد می داند. به عقیده ایشان این سیر و سلوک هم برای مردم عادی روشنگر است و هم برای متقین هدایت و موعظه و راهکار به همراه دارد. و همین امر سبب تغییر و تکامل در عمل و حرکت آنها خواهد شد. "قد خلت من قبلکم سنن فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبه المکذبین. هذا بیان للناس و موعظه للمتقین" (به درستی که پیش از شما گروه هایی در زمین می زیسته اند پس در علل و عوامل عاقبت امر دروغ گویان اندیشه کنید. اینها برای مردم و ناس بیان می شود و برای متقین موعظه و راهکاری است.)

در ادامه این بحث مهندس به مراحل ایمان و آثار ایمان بر زندگی و تربیت انسان ها اشاره کرده و هدایت را نخستین تاثیر پذیرش ایمان از سوی انسان و خدا را ناظر و شاهد و گواه بر عمل گرفتن را دومین تاثیر پذیرش ایمان معرفی می کند. از نگاه ایشان این دواثر موجب تغییر و تصحیح رفتار و عملکرد انسان می گردد.

بعد از این بحث ها ، ایشان به موضوع نوایمانی و ایمان نوشونده ورود می کند. از نگاه مهندس نو ایمانی عبارت است از آن که در زمان رکود و سکون و غلبه آنها بر حرکت ، به منظور تغییر جامعه و خود ، به تغییر در درون خود بیاندیشیم و ضمن تصحیح و تغییر افکار ، عقاید ، شعارها و روش های خود به نوساختن ایمان خود اقدام کنیم . از نظر وی نواندشی بدون نو ایمانی کارایی نخواهد داشت و شاید یکی از دلایل شکست های پی در پی ما همین نو نشدن ایمان ما است . چرا که نو اندیشی بدون نوایمانی همچون یک کالبد بی روح است.

در ادامه بحث های خود مهندس به تأثیرات ایمان به خدا بر انسان اشاره دارد و دوستداری و خدمتگزاری خلق، مهربانی و لطف به دیگران و جهان ، زیبا دیدن جهان ، آرامش بخشی به انسان را از جمله تأثیرات آن بر می شمارد.

تکیه گاه اصلی این اشارات در بحث مهندس ، به طور عمده آیات قرآن، ادعیه و ماثورات ائمه اطهار به ویژه سخنان امیرالمومنین، مناجات شعبانیه، دعای عرفه است .

در موضع زیبا دیدن جهان به این جمله از حضرت امیر اشاره می کند که می فرماید: " الهی کیف آیس حسن نظرک لی بعد مماتی وانت لم تولنی الا الجمیل فی حیوتی" ( خدایا چگونه از تو که در زندگی با من این چنین زیبا رفتار کرده ای ممکن است که از حسن نگاهت ناامید باشم.) بعد هم به برخورد حضرت زینب بعد از کربلا با یزید اشاره می کند که در پاسخ او گفت: ما رایت الا الجمیل. از نگاه ایشان اهل ایمان و آنهایی که درک درستی از خدا دارند همه حوادث دنیا را که ممکن است برخی از آنها به سود و دلخواه مانیز نباشند را زیبا و جمیل می بینند. آنها همچون زینب(س) زجرها ، شکنجه ها ، اعدام ها و مرگ ها را هم همچون حوادث مطلوب و دلخواه که منفعت انسان را تامین می کند زیبا و جمیل می نگرند و این نوع نگرش به حوادث ثمره کم رنگ شدن خود و نفس انسانی در برخورد با جهان و پررنگ شدن نقش و رنگ خدا است که مرحله سوم ایمان محسوب می شود. در بحث مربوط به آرامش بخشی ایمان به خدا هم به جز سایر استنادات از جمله به این فراز از مناجات الذاکرین حضرت سجاد اشاره دارد که فرمود : قلبی که واله هستند و طالب پرواز فقط هنگامی آرامش پیدا می کنند که به یاد تو می افتند . یاد مهربانی های تو آرامش بخش دلها ست.

ایشان ضمن اشاره به زندگی پیامبر اسلام(ص) می گوید آن حضرت بعد از هجرت در 28 غزوه شرکت و فرماندهی سپاه را برعهده داشتند . اما در همه کوران ها و مرارت ها آرامش و سکینه قلب نیز داشتند. پیامبر و انسان هایی که از ایشان الگو می گیرند با یاد خدا به آرامش می رسند. اگر یاد خدا در ورای گرفتاری ها و به هنگام هجوم غم ها و غصه ها و صدماتی که به انسان وارد می شود ما را به آرامش برساند این خود ، نیل به یک ایمان نوشونده و رشدیابنده است . این ایمان نوشونده آرامش بخش زمینه ارتباط انسان با جهان بیرون از خود را فراهم می آورد. به عبارت دیگر سبب ساز تابیدن نور علم و معرفت به قلب انسان مومن می شود

به فرموده امام حسین : "الهی انت الذی اشرقت الانوار فی قلوب اولیائک " خدایا تو کسی هستی که انوار معرفت و شناخت خود را در دل های دوستان خود می تابانی تادرپرتو این انوار مومنان راه تو را بشناسند و واقعیت را کشف کنند

وسحابی خود اینگونه بود آنهایی که از دور و نزدیک با ایشان آشنا بودند می دانند که چگونه در طول سال های مبارزه در این شصت سالی که در عرصه مسائل سیاسی و اجتماعی قرار داشت همواره این ایمان به خدا و ایمان نوشونده او بود که راهنمای عمل او بود. البته او همواره در طول این سال ها نگران بود اما نه نگران سرنوشت خود ، همواره تلاش داشت تا گامی در راه توسعه و پیشرفت ایران و مردم این سرزمین بردارد . از شکست ها و ناکامی ها تجربه ای آموخته و راهی برای برون رفت از آن پیدا کند . همین ایمان و عمل صالح مبتنی بر آن بود که موجب شد تا خداوند دوستی او را در دل های همگان قرار دهد . ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن ودا